

«Согласовано» Заместителем директора по УВР МБОУ СОШ с.Арыг-Узюнский <i>Шивитпей Н.А.</i> /Шивитпей Н.А./ « » 2023г.	«Утверждено» Директором МБОУ СОШ с.Арыг-Узюнский с.Арыг-Узюнский <i>Ари-Санаа С.М.</i> /Ари-Санаа С.М./ Приказ № <i>238</i> От « » 2023г.
---	---

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

По родному (тувинскому) языку для 6 класса

Учителя родного языка и литературы

Ондар Шенне Дорбет-ооловны

На 2023-2024 учебный год

Тайылбыр бижик

5-11 класстарга тыва дыл программанын Тыва Республиканың ниити өөредилгезиниң кол (долу эвес) школага тыва дыл талазы – биле күрүне стандарттарынга дүүштүр тургускан.

Тыва дыл – тыва нацияның дылы болур. Ында тыва улустуң төрөөн дылын сайзырадып келген байлак дуржулгазы, мерген угааны, угаан-бодалының чедишкени мөөңнеттинген. Ол дээрге тыва культураның – улустуң аас чогаалының, өске-даа янзыларының, театр уран чүүлүнүң болгаш уран чүүлдүң өске-даа янзыларының, парлалганың, эртемниң, ажыл-херекти чорударының, өөредилгениң болгаш кижизидилгениң дылы апарган. Амгы үеде тыва дыл улустуң амыдыралының, ажыл-чорудулгазының бүгү-ле талалрында калбаа-биле ажыглаттынып турар. Тыва школаларга азы класстарга, өске-даа өөредилге черлеринге төрөөн дылды өөредири уругларның угаан-медерелин сайзырадырынга, оларны эки мөзү-шынарга кижизидеринге хөй-хөй таарымчалыг аргаларлыг. Төрөөн дылын шиңгээдип алыры – өөреникчилерге өске эртемнерни чедишкенини билип албышаан, долгандыр турар амыдырал болгаш бойдус дугайында билиглерни калбартып, улуг салгалдың байлак дуржулганын ажыглап билиринге чаңчыктырар.

5-9 класстарга тыва дыл эртемниң утказы

Школага тыва дыл эртемин(курузун) өөредириниң программасында лексика, фонетика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис) дугайында билиглерни, шын бижиириниң болгаш бижик демдектерин салырының чаңчылдарын, аас болгаш бижимел чугааның чаңчылдарын, стилистика элементилерин, дыл дугайында чамдык билиглерни киирген.

Төрөөн дылдың школа курузунда теория-талазы-биле билиглерни ниити дыл эртемниң база амгы үеде тыва дыл эртемниң чедишкенин барымдаалап тайылбырлаан.

Тыва дыл эртемнин тургузуу (6 класс)

Программаны колдуунда шуушкак принцип езугаар тургускан. Чамдык берге болгаш улуг темаларны, чижээ, лексика, сөс чогаадылгазын чаңгыс эвес, аңгы-аңгы класстарга чадаланчак кылдыр өөредири көрдүнгөн.

6-гы класска баштай «Тыва дыл – тыва чоннуң төрөөн дылы» деп эгени өөрөнгөш, 5-ки класска өөрөнгөн чүүлдерин катаптаар. Ооң соонда «Лексика болгаш чугаа культуразы», «Сөс чогаадылгазы болгаш орфография. Чугаа культуразы», аңаа улай «Морфология болгаш орфография. Чугаа культуразы» деп бөлүктүң «Ат орну», «Кылыг сөзү», «Наречие» деп чугаа кезектерин өөренип доозар.

Школага тыва дылды өөредиринин сорулгалары болгаш кылыр ажылдары:

Школага тыва дылды башкылаарының сорулгалары мындыг:

- өөреникчилерге лексика, фонетика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфологи болгаш синтаксис), стилистика аймаандан тодаргай билиглерни бээр, алган билиглерни практика кырынга ажыглап билиринин мергежилдерин болгаш чаңчылдарын хевирлээр;

- шын бижииринин болгаш бижик демдектерин салырынын быжыг чаңчылдарын бээр;

- теория талазы-биле алган билиглеринге даянып, программа негелдезинге дүүштүр боттарынының аас болгаш бижимел-биле харылзаалыг илеридинин мергежилдери-биле чепсеглээр;

- өөреникчилерни литературлуг дылдың нормаларынга чаңчыктырар, оларның сөс курлавырын байыдар болгаш чугаазының культуразын бедидер;

- өөреникчилернин ниитилел амыдыралынга дылдың ужур-дузазының, хөгжүлдезинин дугайында база тыва дылдың өске дылдарның аразында туружунун дугайында бөдүүн билиглери-биле таныштырар;

- оларның логиктиг боданыышкын болгаш чугаазын сайзырадыр;

- төрөөн дылынга камныг болгаш хандыкшылдыг болурунга кижизидер, дылдың байлаан шиңгээдип алырынга өөреникчилернин сонуургалын күштелдирер;

- өөреникчилерни патриотзмнің болгаш интернационализмнің нзузунга кижизидер, оларның материалисчи үзел-бодалдарын хевирлээр;

- ном болгаш билиглернің өске-даа үндезиннери-биле ажылдаарынга өөреникчилерни чаңчыктырар;

- өөреникчилерни боттары боданып өөрениринге чаңчыктырар;

- шын, меделдиг, аянынг номчуурунун мергежилдерин сайзырадыр;

- төрөөн дыл кичээлдерин өөреникчилернің мөзү-шынар, күш-ажыл болгаш эстетика талазы-биле кижизидилгезин боттандыраарынга бүрүн- биле ажыглаар;

- өөреникчилерни харыысалгалыг болурунга, өөредилгениң болгаш күш-ажылдың сагыл-чурумун сагыырынга кижизидер.

6-гы класстың өөреникчилериниң тыва дылга шингээди алып кол-кол билиглери:

Сөс чогаадылгазының сайгарылгазын кылыр. Ийи чугула кижигүннүг домактарның синтаксистиг сайгарылгазын кылыр. Диалект сөстөрни, эргижирээн сөстөрни, неологизмнерни ылгап, чугаага шын ажыглап билир.

5-6 класстарга өөрөнгөн чугаа кезектеринге хамаарышкан сөстөрни тывар болгаш оларның грамматиктиг демдектерин тодарадып билир.

Орфографиядан болгаш орфоэпиядан. Нарын кылыг сөстөрүн, наречие, ат оруннарын шын адаар болгаш бижиир. Тодаргай эвес ат оруннарында артынчыларны аңгылап болгаш дефистеп бижиир.

Пунктуациядан. Домакка удурланыштырар болгаш чагырыштырар эвилелдер мурнунга биче секти салып билир.

Календарь-тематиктиг план

№	Кичээлдин темазы		Хуусаазы	
			план	факт
1	Бирги улдуң Кирилде кичээл «Тыва дыл – тыва чоннуң төрөөн дылы»	1		
2	Ниити түрк лексика	1		
3	Өске дылдардан сөстери үлегерлеп алыры	1		
4	Орус дылдан үлегерлээшкиннер болгаш орус дыл дамчыштыр үлегерлеттинген сөстөр.	1		
5	Ниити ажыглалдың сөстери	1		
6	Кызыгаарлыг ажыглалдың сөстери	1		
7-8	Ховар ажыглалдың сөстери.	2		
9	Ч.С. Чогаадыг «Сөстөр делегейи»	1		
10	ХУУ АТТАР Топонимнер	1		
11	Антропонимнер	1		
12	Этнонимнер.	1		
13	Зоонимнер	1		
14	Лексикага катаптаашкын	1		
15	Хыналда диктант	1		
16	Частырыглар-биле ажыл	1		
17	Кылыг сөзүнүң утказы	1		
18-19	Кылыг сөзүнүң уткалыг бөлүктери	2		
20	Кылыг сөзүнүң тургузуу	1		
21-22.	Кылыг сөзүнүң немелде утка илередир хевирлери	2		

23	Кылыг сөзүнүң наклонениелери	1		
24	Кылыг сөзүнүң болуушкун наклонениезинин үелери	1		
25	Болуушкун наклонениезинин амгы үези	1		
26	Болуушкун наклонениезинин эрткен үези	1		
27	Болуушкун наклонениезинин келир үези	1		
28	Кылыг сөзүнүң <i>дужаал наклонениези</i>	1		
29	Кылыг сөзүнүң даар наклонениези	1		
30	Кылыг сөзүңгө катаптаашкын	1		
31	Хыналда диктант	1		
32	Частырыглар-биле ажыл	1		
33	Наречиениң утказы болгаш грамматиктиг демдектери.	1		
34	Наречиениң бөлүктери	1		
35	Наречиенин тургустунары	1		
36-37	Наречиени өске чугаа кезектеринден ылгап алыры	2		
38	Наречиелерни шын бижири.	1		
39	Наречиелерни чугаага шын ажыглаары	1		
40	Наречиелерге катаптаашкын	1		
41	Хыналда диктант	1		
42	Частырыглар-биле ажыл	1		
43	Ат орнунуң утказы, грамматиктиг демдектери, бөлүктери	1		
44	Арынның ат оруннары	1		
45	Айтырыгның ат оруннары.	1		
46	Айтылганың ат оруннары	1		
47	Тодаргай ат оруннары	1		
48	Тодаргай эвес ат оруннары	1		
49	Ат оруннарын чугаага шын ажыглаары	1		
50	Ат оруннарынга катаптаашкын	1		

51	Хыналда эдертиг	1		
52	Частырыглар-биле ажыл.	1		
53	Сөс каттыжыышкыны	1		
54	Домак. Домактарның сорулгазының аайы-биле янзылары.	1		
55	Домактын чугула кезигүннери	1		
56	Кол сөс биле сөглөкчининг аразынга тире	1		
57-59	Сөс каттыжыышкыны биле домакка катаптаашкын	3		
60-61	Эдертиг	2		
62	Лексикага катаптаашкын	1		
63-64	Кылыг сөзүнге катаптаашкын	2		
65	Ат орнунга катаптаашкын	1		
66	Хыналда тест	1		
67	Чыл дургузунда өөрөнгенин катап/ы	1		
68	Түңнел кичээл	1		